

KÜÇÜK HİKÂyecİNİN BÜYÜK SORUNLARI

Aziz AYVA*

Giriş:

Şu küçük hikâye hakkında ne çok şey yazıldı! Edebiyatımıza Tanzimatla girdiğinden tutun da; ilk örneklerinin klâsik anlatım tarzımızın etkisi altında geliştiği, bağımsız bir tür olarak kabul edilmesinde, onu yaratanlarla birlikte okuyucuların da belirli bir zamanı sadece yazarak ve okuyarak geçirdikleri, türün ilk örnek ya da örneklerinin neler olduğu, nelerin kabul edilmesi gerektiği, edebiyat dönemlerinde yazarların bu türe yaklaşımı ve dönemlerin hikâyelere kendi damgalarını vurmaları, uzun bir zamandır örneklerinin verilmesine rağmen yeni bir hikâye tarzı arayışının hep varolageldiği, konularının seçiminde görülen farklılıklar, kurgu çeşitliliğinin tartışılıp durması ve bunun araştırmacılarca en büyük değer ölçüsü olarak kabul edilmesi, hikâyenin bir amaç mı yoksa bireyin / yazarın bizzat kendisinin tanınmasında sadece bir araç mı olduğu ya da olması gerektiği ve daha niceleri...

Yukarıdaki konularla ilgili olarak verilen hükümler hikâyenin hep dış öğeleri olarak görüldü. Her hikâyenin ancak bütüncül bir yaklaşımla incelenebileceği, onu oluşturan unsurların kendi aralarındaki organik bağların toplamından ibaret olduğu gerçeği ise sınırlı sayıda araştırmanın veya araştırmacının inceleme konusu olmuştur. Bu yaklaşımın, Türk edebiyatında kurucusu olarak kabul edilen siması Prof. Dr. Mehmet Kaplan konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

“Bu metodun esası, dikkati edebî metinler üzerine yöneltmek ve onu oluşturan unsurları, bu unsurların ana fikirle ve birbirleriyle olan münasebetlerini incelemekten ibarettir. Bu metod şu estetik prensibe dayanır: Her eser kendi içinde organik bir bütündür. Onun güzelliği de buna dayanır. Mükemmeliyet, eseri oluşturan unsurlar arasında kurulan ahenkten ibarettir, onu anlamak ve değerlendirmek için eserin dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekir. ‘Metin tahlili metodu’ edebiyatın gaye ve mahiyetine en uygun olan metoddur. Zira, edebî eser; ancak kendi içinde organik bir bütün hâline geldiği

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kampus / KONYA.

zaman, güzellik ve mükemmeliyete ulaşır. Bu bütünlüğü olmayan eserler başarılı sayılmazlar.”

Prof. Dr. Kaplan'ın, Türk edebiyatında bir metodun ana hatlarını özetleyen bu görüşleri pek çok edebiyat araştırıcısına kılavuz olmuş ve bu görüşlerin içi açılarak bir hikâye veya hikâye yazarı bu pencereden incelenmeye başlanmıştır. Biz bu yazımızda, küçük hikâye yaratıcısının, yaratıcısı olduğunu düşündüğü türün sorunlarından ziyade, onun tür karşısındaki sorumluluk, endişe ve diğer yazarlar arasında özgün olabilmenin çabaları üzerinde duracağız. Küçük (ne kadar küçük?) hikâyecisi günümüzde, dünden bugüne olduğu gibi kabuk değiştirme sürecinden geçmektedir.

Küçük hikâyecinin bugünkü sorunlarının önceliği meselesi bile onun sorunlarının çokluğuna işarettir. Aşağıdaki paragraflarda ele alınan sorunlar, kimi yazarlara göre en önemsiz sorun olurken kimilerinin damarına basacaktır. Kimi, iki ayrı sorun hlinde işleyeceğimiz iki sorunu birleştirerek algılayacak, kimi de yeni sorunları bunlara ekleyebilecektir. Bu düşüncelerimiz bile hikâye yaratıcısının sorunlarına hl niye giremediğimizi bir yerde açıklamaktadır. Bunun asıl sebebi, her hikâye yaratıcısının ayrı bir yazar olması ya da olma endişesi, belki de kendi tarzının kabul görmeyeceği korkusudur. Başka bir deyişle her hikâyecinin okur avcılığına soyunması...

Konu:

Bugün küçük hikâyecinin belki de en büyük sorunu konudur. Artık olay hikâyeleri yazılmıyor, kim bilir belki de okunmuyordur da. İlk örneklerinde gördüğümüz yanlış batılılaşmanın temsili karakterler nereye gitti? O sorunlar bugünün kahramanlarının umurunda değil mi yoksa? Mill savaş hikyelerindeki, düşman işgalinin altında kalan Türk köylüsü sadece yaşadıklarıyla görünüyordu. Onların, savaşın etkisini psikolojik olarak üzerlerinde hissetmeleri Cumhuriyet dönemi yazarlarının aklına gelmiyordu. Zira onlar / köylüler, talan olmuş bir çevrenin içinde sadece kendi sorunlarıyla yaşıyorlardı. Dnn olay hikâyeleri vardı, bugünün durağan hikâyeleri. Küçük hikâyecisi çoğunlukla, dnn bu olay hikyelerini okuyarak büyüdü. O hikâyeleri beğenerek okudu, yazarlarını da bugün lyıkıyla anıyor. Ne var ki o hikâyelerin bugünün hikyecisine hitap edemeyeceğini düşünüyor. Bugünün hikâyecisi hikyesinin çatısını nasıl bir kurguyla oluşturacağını bilmiyor. Dnn hikâyelerinde çoğunlukla hikâyenin bittiğini, olayların bir sonuca bağlandığını görürdük. Bugün ise hikâyenin bittiğini anlamak bir yana, hikâye biteceği

yerde başa dönüveriyor ve orada bitiyor. Günümüz yazarları, olaylı hikâyeleri sürpriz bitişlerle bitirebileceğine gücünün yetmeyeceğini sanıyor. Olağanüstü tesadüflerin de bugünün insanını cezbedemeyeceğine inanıyor; bugün o, oturduğu yerde saatlerce kalan bir kahramanın adına her şeyi yapıyor. Üçüncü tekil şahıs mucizesiyle kendisinin düşünemediği, yapmak isteyip de yapamadığı her şeyi yapmaya yetkili. Ya da, istediği rolleri üçüncü şahsa yaptırabilme özgürlüğü günümüz hikâyecisinin kendi sorunlarını ifadeye sığındığı bir sığınak. Elma satan, gazete dağıtarak evdeki anasına ekmek götüren kahramanların ya da sarı sıcağın altında kaderiyle boğuşan insanların kılığına da bürünemiyor. Bugünün hikâyecisi kendini anlatmaktan başka hiçbir şey düşünemiyor. Bireysellik onu da etkilemiş.

Kahramanlar:

Küçük hikâyeci bugün, üçüncü tekil şahısla / kendisiyle koskocaman, belki de hiç olmayan kalabalıkların sorunlarını işliyor. Dünün hikâyecisi de üçüncü tekil mucizesini keşfetmişti ama o; Aliyle, Hasanla, Zeyneple, Tarıkla, ya da küçük çocukla, bir anayla, köylüyle, esnafla, öğretmenle üçüncü tekil şahıs ağzından kendini konuşturabiliyordu. Bugünün hikâyesinde iki üç kişi bedenleriyle ya var ya yok. Gerisi hep varsayım, ihtimâl, bazen rüya, bazen geçmişin şimdiye yansıyabilme ihtimali. Bugünün hikâyecisi kahramanlarına ad koymaya da yanaşmıyor. Dün de atsız kahramanlara rastlıyorduk ama onlar bir çevrenin malıydı: Öğretmendi, üzümçüydü, Kambur'un oğluydu, eskiciydi, küçük bir çocuktuk. Bugünün kahramanı, bir yenilginin sonucuyla, sonucuyla değilse bile onun ihtimaliyle yapayalnız bir çevrede kendini aramakta, çevresinden kaçabilmenin plânlarını yapan *adam* ve *kadınlardan* oluşuyor. Bugünün hikâyecisi kahramanlarına ne yedirir, ne içirir ne de onları uyutur. Onlar hiçbir biyolojik yönleriyle görülmezler. Sadece psikolojinin inceleme sahasına bir tuğla olmaya çalışırlar.

Zaman:

Zaman, ah o zaman. Her dönemde kahramanların davranışları ve çevreleriyle uyumlu olmak zorunda oldukları zaman... Dünün küçük hikâye yaratıcısında *öğle*, *akşam*, *akşamüzeri*, *ılık bir bahar ikindisi*, *cumartesi*, *25 Nisan, 1924*, vb. zaman dilimleri, tarihler vardı. Kahramanlar iki saat yürürlerdi. Bir sebze arabası şafakla yola çıkar, sabahın ilk

saatlerinde pazara varırdı. *Bir hafta, on gün* sonra gelecek yolcular beklenirdi. *Kekliklerin ötme zamanı, çağla zamanı, zemheri, cemreler* gibi halk takvimini bugün kaç okuyucu kaç hikâyecide bulabiliyor? Bugünün hikâyecisi zamanı da öldürmek üzere. Onda kahraman ne *kuşluk vaktini* bilir, ne *akşamı* ne de *otobüs saatini*. Bilse de o vakitler hikâyenin sonuna kadar aynıdır, değişirse de okuyucunun haberi olmaz. *Güneşin batış saatini* hiç bilmezsiniz. *Arpaların işlendiği zamanı, tarlaların sürüldüğü zamanı* da... Bugünün hikâyecisi hep içinde yaşadığı anı bilir. Saat **14.00**, saat **17'ye** geliyor... Bu saatler de geçmek bilmez. Kahraman sayfalarca / saatlerce geçmişi sorgular, bunun kendisine neye mal olduğunu anlatır. Çocuklar okuldan gelir mi gelmez mi belli değil. Bir de bakmışsınız ertesi gün masa başında bir selâmla görünür. Dünün hikâyecisi kahramanlarını akşam yemeği için o saatte sofraya eksiksiz oturturdu. Onlar belirli mevsimlerde belli yiyecekleri özlerdi. Şimdinin hikâyelerinde acıkan buzdolabına koşuyor, kim ne zaman, ne bulursa... Küçük hikâyeci, kahramanlarına zamanı kullanmayı da öğretmiyor bugün. Bu sıradanlıkların, çağdaş yaşam içerisinde boğuşan birey olarak yazarın, biraz da kendi hayatının düzensizliğinden kaynaklandığını düşünüyor insan ister istemez.

Mekân:

Olay hikâyelerinde kullanılan mekânlarda görünmekten de çekiniyor bugünün hikâyecisi. Eskiden hikâyelerde belli bir çevrenin içinde bulurduk kendimizi. Oradaki bir ağacın dallarının evin tavanına kadar uzandığını, badana sıvalarının belli yerlerinin söküldüğünü, yan komşunun bahçesiyle bitişikteki temelden çekilmiş bir iki briketi bile görürdük. Evin dış kapısı yanındaki söğüt ağacı hikâyenin belki de en önemli unsuruydu. Bir harman sahnesini yağlı boya tablosunu seyrederek gibi görürdünüz o hikâyelerde. Bugünün hikâyecisi kahramanını neredeyse yer çekimi kuvveti olmayan bir odaya hapsedmiş, deneyler yaptırıyor ona. Bir odadan bir odaya geçtiğini bile bilmeyiz. O uyurken yemek yer, iş dönüşü eski bir arkadaşına uğrayacakken iş yerinde, amiri tarafından önüne getirilen bir yığın dosyayla sarsılır. Bugünün hikâye kahramanları kafasındaki mekânları bile ayırtıramıyor. Dere boyu uzanan kavaklarla, bir çeşme başında atını sulayan bir köylü nerelerde kaldı, bilinmez. Bugünün hikâyecisi modern insanın yalnızlığını göstermek istercesine onu eve kapatıyor. Perdeleri bile kapalı bir eve.

Dil:

Küçük hikâyecinin, yukarıdaki hususları dikkatle işleme endişesinin yanında onun en büyük problemi dildir. Hikâyenin yapısını oluşturan unsurların kullanımına ilişkin sorunlar ancak dilin ustalıklı kullanımıyla örtülebilir. Her hikâyeye belli bir dil birikiminin ürünüdür. Her hikâyenin, kendi içerisinde özgün bir kimliğe sahip olması, onun kurgusunun, kullanılan dille bütünlük sağlamasıyla mümkün olabileceği araştırmacılarca bugün ısrarla üzerinde durulan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki bugünün hikâyecisini okutturan en önemli unsur onun dili kullanma gücünden geçmektedir. Dünün kesin yargı bildiren cümleleri bugünün hikâyecisine cazip gelmiyor. Kısa ve anlaşılır cümleler bugün uzun, karmaşık ve soyut anlatımlarla yüklü cümlelere bırakmış yerini. Kişisel sorunların ön plâna çıktığı günümüz hikâyelerinde okuyucu tarafından istenildiği gibi tamamlanması istenilen cümleler hâkim. Hikâyeci, kahramanından bilinç altındaki olayları, düşünceleri karmaşık bir anlatımla sunmasını istiyor, bunlara okuyucuyu dâhil etmek için de kesik cümleleri ona tamamlatıyor.

Okuyucu:

İşin bir boyutu ise okuyucu. Onlar da okuduklarının en iyi hikâyeye ya da en iyi hikâyeye yazarı olduğunda ısrarlı. Bir başka okuyucu ise “o” tür hikâyelerin asla okuyamayacağını savunuyor.

Antoloji düzenleyenler de günümüz hikâyecisinin sorunu alanına giriyor. Amatörce hazırlanan antolojilerde bir hikâyecinin bir hikâyesi (niye o) oraya alınmıyor. Ne yazarın haberi var ne okuyucunun. Okuyucunun hakkı olmayabilir ama o hikâyeyi okumama hakkının da olduğunu unutmamalıyız.

Hikâyeye türü devam ettikçe yukarıdaki sorunlar hem yazar hem okuyucu bağlamında var olacaktır. Bunların hepsinin çözülebilmesi düşünülemez. Çözüm yolları arandıkça hikâyeciler yeni tarzlarla tanışacak, okuyucular da zevk anlayışlarında değişimler fark edeceklerdir. Bütün bu sorunların her biri kendi içerisinde ele alınabilir ve somut örneklerle bugünün hikâyeye ve hikâyecisinin sorunları irdelenebilir. Konuyla ilgili bilimsel, teori kitapları yazılabilir.

Sonuç:

Görüldüğü gibi günümüz küçük hikâyecisi, dün beslendiği hikâye unsurlarını bugün, dünün kalıpları içerisinde kullanamamanın sıkıntılarını yaşamakta. Şu anda ülkemizde hikâye adı altında yüzlere yaklaşan kurguyla örülmüş metin çeşidi var. Her yazar kendi yazdığının *asıl* hikâye olduğunu iddia ediyor.

Bugün belli bir seviyeye ulaşmış hikâyeciler, temas ettiğimiz bu sorunları önemsemeyebilir veya bu sorunların kendi hikâyelerine yansımalarını değerlendirebilirler. Hedefimiz bu sorunların onları yeni arayışlara itmesi. Bizim asıl kitlemiz ise yazar-okuyucu ikilisinde henüz arayış safhasında olanlar için. Yazar ve okuyucu, Türk edebiyatının hikâye seyrini dünden bugüne incelemeli ve bol hikâye okumalıdır. Yazarlar varsınlar postmodern hikâye yazmaya çalışsınlar, okuyucular da okumakta olsunlar... Ancak bir hikâye birikimiyle istedikleri kurgu ve iletişim ortamını yaratabileceklerini unutmasınlar. Okudukça yeni tarzlar keşfedecekler, dillerini kullanmayı öğrenecekler.